

Planetlær

This product is made possible through the generous support of the All Children Reading partners: the United States Agency for International Development (USAID), World Vision and the Australian Agency for International Development.

It was prepared by Centre for Civil Integration and Inter-Ethnic Relations and does not necessarily reflect the views of the All Children Reading partners.

“Hər bir uşaq oxumalıdır – inkişaf üçün böyük çağırış” proqramı tərəfdaşların - ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin (USAID), World Vision və Avstraliya Beynəlxalq Agentliyinin (Australian AID) dəstəyi ilə həyata keçirilmişdir.

Kitab “Vətəndaş İntegrasiyası və Millətlərarası Əlaqələr Mərkəzi” tərəfindən hazırlanmışdır və proqram tərəfdaşlarının nəzərlərini əks etdirməyə (və ya uyğun gəlməyə) bilər.

Mətnlər üzrə işləyirdilər: Şalva Tabatadze, Natiya Qorqadze, Elene Cacaniдзе, İrine Şubitidze, Tamar Antadze, Maya İnasaridze.

Redaktor – Kaxa Qabuniya.

Cildləmə və illüstrasiyalar: İlya Çrelaşvili, Ana Beridze, İrakli Pirtsxalaişvili.

Tərcüməçi: Qızxanım Əhmədova.

XV Səviyyə

Planetlər

Oxu pilləsi

Uşaqlar üçün səviyyələrə bölünmüş uşaqlar üçün kitablar

www.reading.ge

Giriş

Günəşdən, aydan və ulduzlardan başqa kosmosda planetlər də var. Kosmos elə bir aləmdir ki, onda hər şey vardır: səma cisimləri və planetlər, o cümlədən – Yer kürəsi də. Kosmos sonsuz bir məkandır.

Günəş sistemində planetlər

Planetlər də kosmosun sakinləridirlər. Planet gürcü dilində bilirsinizmi nə deməkdir? Daim hərəkətdə olan. Planet həqiqətən də hərəkət edə bilər. Özünün orbitası var və onun ətrafında hərəkət edir. Məhz bunun üçün onu daim hərəkət edən adlandırmışlar. Planetlər günəşə yaxın yerləşirlər və buna görə də alimlər deyirlər ki, planetlər

günəş sistemində yaşayırlar. Günəş sistemində alimlər cəmi doqquz planet aşkar etmişlər. Gəlin onlarla bir-bir tanış olaq və planetlərdə nə baş verdiyini öyrənək.

Planetlər

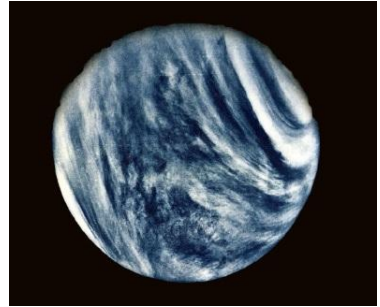

1. **Merkuri** - Merkuri günəşə ən yaxın olan planetdir. Onu səhər tezdən və ya qaranlıq düşəndə Yerdən də görmək olar. Merkurini alimlər yaxşı müşahidə edə bilməmiş və öyrənə bilməmişlər, çünki ona yalnız bir kosmik gəmi çatmışdır. Onlar Yerə xəbər gətirmişlər ki, Merkuri

səthində böyük xəndəklər var və düşünürlər ki, meteorların düşməsinə görə baş vermişdir. Sən demə, Merkuri Aya çox bənzəyir və sürətlə hərəkət edir. Planetdə su yoxdur, orada külək də yoxdur. Merkuridə gündüzlər çox isti olur və gecələr isə hər şey donur. Bunun üçün də onda həyat yoxdur.

2. **Venera** – Veneranı Yerin bacısı adlandırırlar, çünki Yerə çox bənzəyir. Venera hərəkət zamanı Yerə başqa planetlərdən daha çox yaxınlaşır. Merkuridən fərqli olaraq Venera hər zaman isti olur və onda daim külək əsir. Bir neçə kosmik gəmi Veneraya yaxınlaşmışdır ki, onu yaxşı müşahidə etsin, amma tezliklə uzaqlaşmışdır. Bir kosmik gəmi Veneranın çox qaynar olmasına görə yanmışdır.

3. **Yer** – Yer həmin planetdir, hansında biz yaşayırıq. O, yeganə planetdir ki, onda həyat mümkündür. Yerdə su da var, quru da. Quru hərəkət edir, amma biz bunu görmürük və hiss etmirik.

Amma zəlzələləri hiss edirik. Sən demə zəlzələ zamanı Yerın forması dəyişir. Deyirlər ki, əvvəllər Amerika və Afrika qitələri bir idi və sonralar bir-birindən ayrılmışdır. İndi də iki qitə bir-birinə yaxınlaşa və birləşə bilər. Yerdə həyat ona görə var ki, bizdə günəşin istiliyi, işıq, su və hava var.

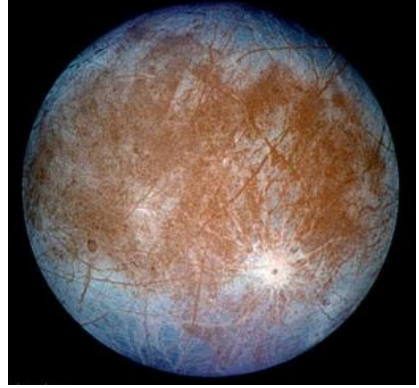
4. **Mars** – Mars yerdən qırmızımtıl rəngdə görünür və onu “qırmızı planet” də adlandırırlar. Marsda çoxlu

vulkanlar var və onun səthi çox təpəli-dəğlidir, çünki vulkan partlayışı nəticəsində onda dağlar yaranır. Alimlər onda qurumuş çayları görmüş və düşünürlər ki, əvvəllər Marsda su olmuşdur. Bu planet astronomları çox

maraqlandırır. Buna görə də amerikalılar planlaşdırıblar ki, 2040-cı ildə Marsa ilk adamı buraxsınlar.

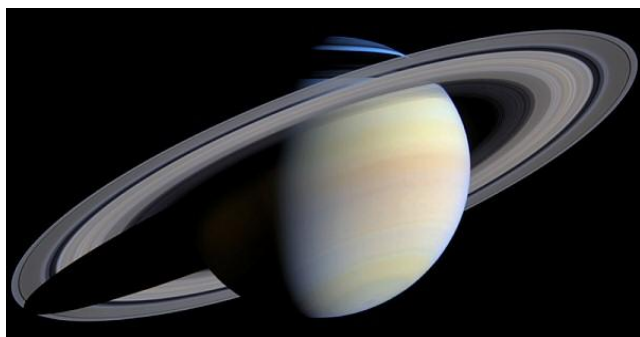
5. **Neptun** - göyümtül rəngdə planetdir, Yerdən çox aralıdır. Neptun soyuq planetdir, onda nə işıq var və nə də ki, istilik. Neptunu alimlər yaxşı öyrənə bilməmişlər. Onun yanında yalnız bir kosmik gəmi “Voyajer 2” uçmuşdur. Amma Neptuna başqa gəmilərin göndərilməsi də planlaşdırılır.

6. **Jupiter** – Jupiter qaz nəhəngi də adlandırılır. Çünki onun əsas tərkibi qazdır. O, kifayət qədər böyük ölçüdədir və günəş sistemində nəhəng planetlər sırasındadır. Neptun kimi, Uranı da yaxşı tanımırıq, amma bu planetə kosmik gəminin göndərilməsi hələ planlaşdırılmamışdır da.

7. **Saturn** - Saturn şəkillərdə hər zaman böyük halqalarla təsvir edilir. Sən demə, bu halqa buzlar və xırda daş qırıqları imiş. Cazibə qüvvəsi ilə bu qırıqlar ora-bura səpələnmiş və Saturnu əhatə edirlər. Saturnun peykləri də var, öz orbitası ətrafında tək-cə hərəkət etmirlər. Bütün planetlərdən çox onun peyki var, cəmi – 18. Peyklərdən biri o qədərdir ki, Merkuri planetinə bərabərdir.

8. **Uran** – Uran öz quruluşu ilə Neptuna çox bənzəyir, o da əsasən qazlardan ibarətdir və Neptuna bənzər olaraq soyuq və qaranlıqdır. Bu planetdə həyat yoxdur. Planetin ətrafında doqquz halqa vardır.

9. **Pluton** – doqquzuncu planet olaraq Pluton hesab edilir. Amma 2006-cı ildən sonra onu planetlər sayından çıxardılar. Əvvəllər Plutonu daha böyük bilirdilər, amma müşahidədən sonra məlum oldu ki, Pluton balacadır. Onu cırdan planet də adlandırmış və günəş sisteminin planetlərinə aid etmirlər. İndi yalnız cırdan planetlər qrupuna aid edirlər. Pluton daha gec kəşf edilmişdir – 1930 –cu ildə və ona qeyri-adi planet də adlandırmışdılar. Başqa planetlərdən fərqli olaraq Pluton yalnız öz orbitində hərəkət

etmir, digər planetlərin orbitində də təsadüf edilir. Buna görə də o, fərqli və qeyri-adi planetdir.

Son söz

Planetlər maraqlı səma cisimləridir, onlar sonuna qədər öyrənilməmişdir. Məlumatın tapılması da çox çətindir, çünki alimlər bəzi planetə yaxın düşə də bilmirlər. Planetlərə yerdən müşahidə edilir və öyrənilir ki, onlar haqqında daha çox məlumat toplayaq.

**Naşir: “Vətəndaş İnteqrasiyası və
Millətlərarası Əlaqələr Mərkəzi”**

www.reading.ge